

Ухач В.
*студент юридичного факультету
Західноукраїнського національного університету
Науковий керівник: д.ю.н., доцент, професор кафедри
кримінального права і процесу, економічної
безпеки та правоохоронної діяльності ЗУНУ
Рогатинська Н.З.*

ПРОЦЕСУАЛЬНА САМОСТІЙНІСТЬ І НЕЗАЛЕЖНІСТЬ СЛІДЧОГО ОРГАНУ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ ТА ЇХ ПРАВОВІ ГАРАНТІЇ

Одним із головних завдань кримінального провадження є вимога швидкості, повноти та неупередженості розслідування кримінальних правопорушень, що можливо досягнути за допомогою своєчасного прийняття процесуальних рішень і проведення процесуальних дій. Реалізація зазначеного можлива не інакше як через надання слідчому, який відповідно до закону уповноважений здійснювати досудове розслідування, самостійності та незалежності у своїх діях. Тому слідчий має бути процесуально незалежною фігурою, яка самостійно оцінює достовірність фактичних даних у провадженні [2].

Питання процесуальної самостійності та незалежності слідчого в досудовому розслідуванні розглядали такі вчені: Зайцев О., Дрозд В. Г., Солдатенко О. А., Канфуї І. В. та ін.

Метою даного дослідження є з'ясувати поняття та сутність процесуальної самостійності та незалежності слідчого у кримінальному процесі, а також пошук шляхів його удосконалення.

Враховуючи вищевикладене, доцільно дослідити такі категорії як «процесуальна незалежність» та «самостійність» слідчого.

Слід звернути увагу на те, що в чинному законодавстві України відсутнє тлумачення таких понять, як «самостійність» та «незалежність». Іноді ці поняття ототожнюють лише тому, що процесуальна незалежність слідчого в деякій мірі реалізується через самостійність у рамках передбачених законом [3].

Цікавою в даному аспекті є позиція О. Зайцева, який зазначив умови процесуальної самостійності слідчого. Зокрема, автор до вказаного вносить:

1) обсяг наданих законом повноважень; 2) механізм взаємодії з прокурором, керівником органу досудового розслідування, з оперативними підрозділами, а також з іншими учасниками кримінального провадження; 3) порядок вирішення спорів через незгоду слідчого з вказівками прокурора чи керівника органу досудового розслідування [3].

Виходячи з наведених визначень, можна дійти висновку, що самостійність це категорія, яка характеризує здатність слідчого виконувати покладені на нього обов'язки без сторонньої допомоги або керівництва й значною мірою залежить від нього самого, а також нести за них особисту відповідальність. Саме із цим пов'язане вирішення

ключових питань під час досудового розслідування: кваліфікація кримінального правопорушення та обсяг обвинувачення, направлення обвинувального акту до суду або закриття провадження тощо.

У той же час не можна не погодитися з твердженням, що незалежність є категорією, яка характеризує зовнішні межі діяльності слідчого, які в деякій мірі не залежать від волі слідчого, а повністю визначаються зовнішніми чинниками (вказівками керівника органу досудового розслідування, прокурора тощо). Тобто службова діяльність слідчого постійно перебуває в службовій і процесуальній залежності [4, с. 93].

Службову залежність слід розуміти як підпорядкованість слідчого керівнику органу досудового розслідування, який під час здійснення слідчим своєї діяльності безпосередньо вказує й напрямок, шляхом надання письмових доручень, які є обов'язковими для виконання. Слід наголосити, що керівник органу досудового розслідування уповноважений відсторонювати слідчого від проведення досудового розслідування з власної ініціативи з наступним повідомленням прокурора та призначати іншого слідчого за наявності підстав, передбачених КПК України, в разі неефективного (який не приводить до потрібних чи бажаних результатів) досудового розслідування [3].

Більш вагомий вплив на слідчого має прокурор, що здійснює нагляд за додержанням законодавства під час проведення досудового розслідування. Ч. 4 ст. 40 КПК України вказує на обов'язок слідчого виконувати вказівки та доручення прокурора, які надаються в письмовій формі, навіть якщо вони суперечать внутрішньому переконанню слідчого. Слідчий зобов'язаний виконувати доручення та вказівки прокурора, невиконання яких тягне за собою передбачену законом відповідальність [1].

Слушною є думка О.А. Солдатенка, який звертає увагу те, що повноваження прокурора в аспекті їх співвідношення з процесуальним статусом слідчого дозволяє стверджувати, що самотійність слідчого в процесуальній діяльності є декларативною, оскільки він фактично не приймає самотійно жодного процесуального рішення. Таке звуження повноважень слідчого та обмеження його самотійності призведе до значного затягування досудового розслідування [5].

Окрему увагу хотілося б приділити гарантіям процесуальної самотійності слідчого. Процесуальні гарантії самотійності слідчого можна характеризувати тим, що у процесі досудового розслідування в разі оцінки доказів у слідчого є своя власна думка, яка встановлена за внутрішнім переконанням. Ні прокурор, ні керівник органу досудового не зможуть примусити слідчого до зміни цієї думки чи прийняття рішення яке б суперечило його переконанням.

Також як зазначають деякі науковці, що для більш ефективної боротьби зі злочинністю треба, в першу чергу забезпечити надійні гарантії правової і соціальної захищеності самих слідчих. Успішна

боротьба зі злочинністю неможлива без належного соціально - правового забезпечення[3]. У разі його відсутності, факт нестачі кадрів серед слідчих є неминучим. Вирішенням цієї проблеми може слугувати прийняття нормативного акта, який би закріплював процесуальні гарантії слідчих, сприяв б розв'язанню багатьох проблем кадрового, фінансового, матеріально-технічного та соціального характеру [6, с. 2]. Тому можемо сказати, що процесуальна самостійність слідчого - це не тільки нормативне, але й практичне забезпечення відповідного статусу слідчого з урахуванням потреб слідчої діяльності.

Висновки. Підсумовуючи все вищезазначене, слід сказати, що українське законодавство потребує вдосконалення стосовно закріплення і регулювання процесуального статусу слідчого та його самостійності у виконанні, покладених на нього обов'язків. З одного боку, законодавець вказує на слідчого як процесуально самостійного та незалежного суб'єкта, а з іншого всебічно контролює[3]. Вирішенням цієї проблеми можливе шляхом внесення змін до чинного КПК, а саме виключення положень щодо керівництва досудовим розслідуванням із боку прокурора та відповідальності за невиконання цих доручень та вказівок. Це буде сприяти забезпеченню повноти, неупередженості та швидкості досудового розслідування.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: від 13 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 22.10.2020 р.).
2. Дрозд В. Г. Процесуальна самостійність слідчого: питання теорії та практики. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 5. URL: http://sej.org.ua/5_2018/53.pdf (дата звернення: 22.10.2020 р.).
3. Зайцев О. Поняття та сутність процесуальної самостійності та незалежності слідчого в кримінальному процесі України. *National law journal: theory and practice*. 2017. № 6.
4. Канфуї І. В. Процесуальна самостійність і незалежність слідчого як характеристика його місця і ролі на стадії досудового розслідування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Випуск 2. С. 93.
5. Солдатенко О. А. Актуальні питання досудового розслідування слідчими органів внутрішніх справ: проблеми теорії та практики. *Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції*. 2013. С. 244.
6. Біттер О. Слідство стане ще незалежним. *Урядовий кур'єр*. 2012. С. 27-30.